

Posudek vedoucího diplomové práce

**Zuzana MELUZINOVÁ: *Dopis Kněze Jana v českých zemích: výskyt, šíření, recepce***

Ústav českých dějin FFUK, Praha 2024, 71 stran

Hledání bájně říše Kněze Jana fascinovalo středověké literáty a jejich čtenáře stejně jako některé moderní historiky. Křesťanský vládce kdesi na východě, jehož vojsko mělo pomoci ke znovunabytí Svaté země, se řadí mezi důležité postavy učeneckého diskurzu i širšího povědomí, jako např. Alexandr Veliký, Karel Veliký či někteří další slavní vojevůdci a panovníci. Není proto divu, že své místo v pramenech i v dobové představivosti zaujal Kněz Jan také v pozdně středověkých českých zemích. Právě tomuto tématu se věnuje předkládaná práce Zuzany Meluzinové.

Vcelku logicky se zaměřuje na klíčový pramen týkající se mýtického kněze, totiž tzv. *Dopis Kněze Jana (Epistola Presbyteri Johani)*, a sleduje cestu tohoto rozšířeného textu v prostoru českých zemí 14. a 15. století. Kromě samotné rukopisné evidence si práce klade za cíl především zjistit, v kterém prostředí se tento text vyskytoval a kdo jej opisoval nebo četl. Získané poznatky pak mají být porovnány s obecnějšími trendy produkce a recepce díla v jiných částech Evropy.

Struktura práce odpovídá skutečnosti, že toto dílo nebylo v českém bádání uceleně reflektováno. Po chronologicky pojatém historiografickém přehledu proto Zuzana Meluzinová nejprve shrnula samotný obsah *Dopisu Kněze Jana*, aby poté zařadila dílo i samotnou postavu Kněze Jana do příslušného historického a literárního kontextu. Vlastním jádrem práce je čtvrtá a pátá kapitola, v nichž diplomantka představuje korpus 17 dochovaných rukopisů *Dopisu*, jež lze spojit s českými zeměmi, a následně jej analyzuje z hlediska jejich umístění v příslušných kodexech a prostředích, v nichž vznikaly nebo byly recipovány.

V úvodu práce autorka deklaruje, že chce přispět do diskuze o dějinách středověké mentality a knižní kultury. Souhlasím s tím, že to nelze jinak než poctivou analýzou příslušných děl, resp. jejich jednotlivých dochovaných artefaktů. Přesto mám dojem, že stanovení obecnějších cílů se poněkud rozchází s celkovým výsledkem. Snaha posbírat veškeré indicie o recepci vyprávění o Knězi Janovi, o níž se v úvodu dočítáme, není beze zbytku naplněna. Práce se totiž soustřeďuje pouze na jediný pramen, a ne na zmínky ve světových kronikách či v dalších dílech. Trochu nesrozumitelně pak působí úvahy nad přístupy historiků či nad představami moderního čtenáře o tomto fenoménu. V tomto ohledu zde chybí širší metodologické zakotvení, které by jasněji určilo, jakým směrem se bude ubírat práce s bohemikálním korpusem *Dopisu Kněze Jana* a jaký bude její účel.

Výkladové kapitoly shrnující dosavadní bádání, obsah dopisu a jeho kontextualizaci považuji naopak za velmi zdařilé. Zuzana Meluzinová v podrobném přehledu dokázala, že se dobře orientuje v dosavadním i současném výzkumu fenoménu Kněze Jana. Že je stále aktuální, dokazuje nejnovější kniha Johna Eldevika *Reading Prester John: Cultural Fantasy and its Manuscript Contexts* (York: ABC Humanities Press), jež vyšla v červenci 2024 a kterou z pochopitelných důvodů autorka nemohla do své práce pojmout. U vysvětlování vztahů mezi jednotlivými verzemi dopisu by pro přehlednost mohlo být reprodukováno stemma interpolací převzaté z monografie Bettiny Wagner, o kterou se pochopitelně autorka namnoze opírá. Na některých místech bych uvítal důkladnější odkazy na literaturu, jako např. v podkapitole 3.5 v souvislosti s návštěvou indického patriarchy Jana u papeže Kalixta II. roku 1122. V části pojednávající o představách říše Kněze Jana v dobových cestopisech mohly být zmíněny další autoři, jako např. Johannes de Hese, v jehož díle popis Janovy říše zaujímá dominantní roli, nebo

Bertrandon de la Broquière, který reprodukuje vyprávění jistého Petra z Neaople o bájně říši tohoto panovníka.

Za hlavní přínos práce považuji vytvoření přehledu rukopisů obsahující *Dopis Kněze Jana*, které lze prokazatelně spojit s českým prostředím, a jejich následný rozbor. U kapitoly 4 bych měl menší výhradu k řazení klementinských rukopisů, jež by mělo sledovat logiku římských číslic, a ne abecední pořadí (totéž se týká i přehledů rukopisů na s. 48 a v konečném seznamu na s. 64). Co se týče samotné analýzy rukopisů, některé závěry mohly být dotaženější. Jako příklad uvedu zmínky o glosách Kříže z Telče, které by mohly odpovídat na zprvu kladené otázky, tzn. co si o existenci Kněze Jana mysleli jednotliví opisovatelé či čtenáři. Souvislosti šíření *Dopisu* s reformním myšlením 15. století jsou pouze naznačené a bylo by dobré je buď rozvést, nebo se vůči nim vyhradit. Je také škoda, že nebyl více rozveden příklad ojedinělé recepcce *Dopisu* nacházející se v kapitulním rukopise H 3, který autorka uvádí na samotném konci páté kapitoly. Tento příklad stejně jako další zmínky o postavě kněze Jana v jiných bohemikálních pramenech by přispěly k deklarované snaze podat „komplexní a srozumitelné vysvětlení všech okolností a recepcce tohoto pramene“ (s. 9). V protikladu s tímto tvrzením práce svým rozsahem i závěry působí spíše skromnějším dojem.

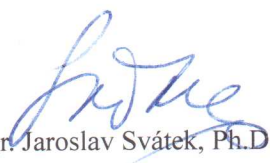
Z formálního hlediska text nicméně splňuje všechna kritéria. Je psán kultivovaným jazykem s minimálním množstvím chyb, i když několik jich do finální podoby přesto proklouzlo (několikrát špatná shoda s přísudkem). Z věcného hlediska bych katalogy knihoven a archivů nepovažoval za samotné prameny výzkumu (s. 9), ale spíše pomůcky pro jejich identifikaci a popis.

Z celkového pohledu považuji diplomovou práci Zuzany Meluzinové za přínosné shrnutí dosavadního bádání a obsahu *Dopisu Kněze Jana* s určitým přesahem v kompletaci bohemikálních rukopisů a v jejich rozboru. V této analýze a dalších srovnáních by bylo možné zajít jistě dále a metodologicky se opřít o podobné výzkumy týkající se jiných středověkých děl. Na základě předchozích tvrzení a i navzdory vyřčeným námitkám navrhuji klasifikovat tuto práci známkou **v ý b o r n ě**.

Do diskuze během obhajoby navrhuji tyto dvě otázky:

- 1) Je udržitelné tvrzení F. M. Bartoše, že *Dopis Kněze Jana* lze spojit s českým reformním prostředím, resp. s hledáním původní církve, o něž se např. pokoušela Jednota bratrská na konci 15. století?
- 2) Jako příklad recepcce, v tomto případě formální nápodoby, uvádíte dopis francouzského krále Karla VI. adresovaný právě Knězi Janovi. Jakým způsobem by se mělo postupovat při odkrývání dalších důkazů rozšířenosti povědomí o postavě Kněze Jana?

V Praze dne 4. září 2024

  
Mgr. Jaroslav Svátek, Ph.D.  
vedoucí práce